

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента - головного наукового співробітника відділення реабілітації репродуктивної функції жінок ДУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології імені академіка О.М. Лук'янової НАМН України», доктора медичних наук, професора Дубчак Алли Єфремівни на дисертацію Вагнер Вікторії Олександрівни «Шляхи профілактики порушень та реабілітації репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців, що зазнали впливу факторів воєнного середовища», подану до разової спеціалізованої вченої ради ДУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології імені академіка О.М. Лук'янової НАМН України», що створена відповідно Наказу ДУ «ІПАГ ім. акад. О.М. Лук'янової НАМН України» № 2.6-33/1/67 від 19.04.2024 р., на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність теми дисертації.

Вплив війни подібний до впливу радіації — вона вражає усіх, без винятку. Йдеться не лише про поранення чи каліцтва. В умовах постійного стресу, порушення режиму сну й харчування, біологічний годинник жінки може давати непередбачувані й часом шкідливі для організму збої.

Відсутність режиму дня і нестача вітамінів та мікроелементів разом з гострим стресом починають руйнувати організм жінки зсередини, у першу чергу прямо впливають на репродуктивну систему.

Сучасна Україна в умовах збройної агресії Російської Федерації, як суспільство воєнного часу, має винятковий досвід широкої інтеграції жінок в оборонну сферу. Нещодавно в засобах масової інформації було повідомлення про те, що серед військовослужбовців жінки становлять 9%.

Зважаючи на той факт, що переважна кількість жінок-військовослужбовців – молоді жінки дітородного віку, питання збереження їх репродуктивного здоров'я в умовах війни набуває особливої актуальності.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що автором вперше у жінок-військовослужбовців досліджено порушення репродуктивного здоров'я в аспекті адитивного впливу стрес-факторів воєнного середовища. Досліджень аналогічного характеру в нашій країні не проводилось.

Дисертанткою вперше представлено проблему низької поінформованості і недостатнього використання жінками-військовослужбовцями методів профілактики незапланованих вагітностей та захворювань, які передаються статевим шляхом в умовах воєнного середовища, що є однією з головних причин розвитку порушень репродуктивного здоров'я у представниць даної соціально-професійної групи.

Вперше у жінок-військовослужбовців з порушенням менструального циклу виявлено гормональний дисбаланс, цитологічні та імуноцитохімічні зміни цервікального епітелію.

Проведені дисертантом дослідження дозволили розробити та застосувати патогенетично обґрунтовані профілактично-реабілітаційні заходи з використанням різних режимів гормональної контрацепції у військовослужбовців із стрес-асоційованими порушеннями менструального циклу під час перебування та після повернення із зони бойових дій, що підтверджує практичне значення дисертації.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана у відділенні ендокринної гінекології у межах науково-дослідних робіт ДУ «ІПАГ ім. акад. О.М. Лук'янової НАМН України»: «Розробити підходи до профілактики порушень репродуктивного здоров'я жінок-військових, що перебувають або повернулися із зони проведення АТО/ООС» (№ держреєстрації 0118U000038, термін виконання 2018-2020рр.),

«Обґрунтувати ефективність комплексної реабілітації жінок з порушеннями репродуктивного здоров'я, що зазнали впливу стрес-факторів зони війни» (№ держреєстрації 0120U102756, термін виконання 01.2021-12.2021р.) та

гранту Європейської асоціації контрацепції і репродуктивного здоров'я (ESC) (№P-2018-A-03): "Reproductive Health and Contraception use among Ukrainian military women in the current war zone: a questionnaire survey» під керівництвом д.м.н. Бурлаки О.В.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання «обґрунтувати методи профілактики і реабілітації репродуктивного здоров'я та розробити заходи щодо їх впровадження для жінок-військовослужбовців, що зазнали впливу факторів воєнного середовища» виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Вагнер В. О. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» .

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям акушерство та гінекологія.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Вагнер Вікторії Олександрівни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату

та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Автором дисертаційної роботи не порушено принципів академічної доброчесності.

Структура і зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота написана українською мовою, має класичну побудову, викладена на 193 сторінках друкованого тексту, і складається зі вступу, огляду літератури, розділу матеріалів і методів, 6 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення результатів дослідження, висновків і практичних рекомендацій. Робота ілюстрована 25 таблицями та 15 рисунками. Перелік використаних наукових літературних джерел налічує 205 публікацій, з яких 59 кирилицею, 146 – латиницею.

У вступі доведена актуальність проблеми порушень репродуктивного здоров'я жінок в умовах воєнного середовища, наведений зв'язок роботи з науково-дослідними роботами ДУ «ІПАГ ім. акад. О.М. Лук'янової НАМНУ» та грантом Європейської асоціації контрацепції і репродуктивного здоров'я, визначена мета та пов'язані з нею завдання, наукова новизна і практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, апробація роботи та наукові публікації автора за матеріалами дисертації.

У першому розділі представлений аналіз основних наукових публікацій за темою дисертаційної роботи з використанням вітчизняних і іноземних джерел, переважно останніх 3-5 років. В огляді літератури підкреслено, що підвищені вимоги до охорони здоров'я військових жінок обумовлені збільшенням їх ролі у сфері безпеки і оборони, при цьому існує низка невирішених питань щодо гендер-специфічної медичної допомоги жінкам під час виконання обов'язків військової служби у мирний та, особливо, воєнний час.

Другий розділ присвячений матеріалам та методам дослідження, застосованим при виконанні роботи та наведена детальна інформація щодо їх методології.

Третій розділ містить результати анкетного опитування жінок-військовослужбовців щодо дослідження поінформованості та застосування військовими жінками методів попередження незапланованих вагітностей та інфекцій, що передаються статевим шляхом, під час перебування їх в умовах воєнного середовища. Згідно отриманих автором результатів застосування методів контрацепції військовими жінками було в 1,7 разів менше порівняно з цивільними жінками, водночас серед тих, хто повідомив про використання методів контрацепції, за останні 3 місяці гормональні методи обирали $8,8 \pm 4,8\%$ жінок-військовослужбовців проти $12,1 \pm 8,4\%$ серед жінок, що не мали відношення до армії ($\chi^2 = 0,53$, $p = 0,47$).

В 4-му розділі дисертантом наведена клінічна характеристика 73 військових жінок з менструальними дисфункціями, що після участі в анкетному опитуванні відповідали критеріям включення і підписали інформовану згоду щодо участі в наступному етапі досліджень. Автором визначені особливості клінічного перебігу стрес-асоційованих менструальних дисфункцій, визначено поширеність та вираженість постстресових реакцій у військовослужбовців з використанням Госпітальної шкали тривоги і депресії HADS.

В 5-му розділі дисертації автором представлені результати дослідження гормонального гомеостазу жінок військовослужбовців із стрес-асоційованими менструальними дисфункціями. Визначення у $70,0 \pm 20,6\%$ військовослужбовців підвищеного рівня прогестерону у першу фазу менструального циклу, на думку автора, може додатково свідчити про стрес-асоційований характер дисгормональних порушень у даної категорії пацієток з огляду на переважно наднирниковий генез прогестерону у фолікулярній фазі менструального циклу, що потребує подальших досліджень.

У 6-му розділі автор наводить оцінку цитологічних і імуноцитохімічних характеристик цервікального епітелію жінок військовослужбовців, що виконують професійні обов'язки у зоні війни. Згідно отриманих даних, у жінок військовослужбовців, що перебували в районах проведення ООС під час виконання службових обов'язків, визначений високий рівень аномальних результатів PAP-тесту (32,7 %), що на думку автора, може бути пов'язано з низкою чинників військової праці в умовах воєнного середовища.

У розділі 7 автором наведено обґрунтування запропонованих профілактично-реабілітаційних заходів, спрямованих на оптимізацію збереження і відновлення репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців з стрес-асоційованим порушенням менструальної функції.

У розділі «Аналіз та узагальнення результатів» автор оцінює отримані результати дослідження та наводить теоретичне обґрунтування основних положень дисертаційного дослідження.

Робота виконана на сучасному науково-методологічному рівні. Одержані результати є достовірними й обґрунтованими. Всі дослідження проведені на достатньому за обсягом клінічному матеріалі (обстежено 288 жінок-військовослужбовців, з них 73 жінки репродуктивного віку з стрес-асоційованими менструальними дисфункціями) з використанням адекватних поставленим завданням методів дослідження: бібліосемантичних, соціологічних, клінічних, психометричних, інструментальних, лабораторних, математично-статистичних. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації ґрунтуються на отриманих дисертантом результатах, вони повністю відповідають поставленій меті та задачам роботи, логічно випливають з опису фактичного матеріалу.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017р., №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 14 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; з яких 1 стаття англійською мовою у періодичному науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science та Scopus, 7 тез у матеріалах всесвітнього конгресу, міжнародних науково-практичних конференцій та слухань в комітеті Верховної Ради України, 2 інформаційні листи.

Результати дисертації були апробовані на 7 наукових фахових конференціях і конгресах.

Таким чином, наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Згідно із заключенням комісії з біоетики та деонтології при ДУ «ІПАГ ім. акад. О.М. Лук'янової НАМН України» дослідження Вагнер Вікторії Олександрівни «Шляхи профілактики порушень та реабілітації репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців, що зазнали впливу факторів воєнного середовища», не містить підвищеного ризику для суб'єктів дослідження та виконано з урахуванням існуючих біоетичних норм та наукових стандартів щодо проведення клінічних досліджень із залученням пацієнтів.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Принципових зауважень до дисертації немає. Були незначні зауваження відносно оформлення таблиць, які не були визначальними, не зменшували загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливали на позитивну оцінку дисертаційної роботи і були виправлені під час рецензування.

В порядку дискусії прошу дати відповідь на такі запитання:

1. Чому для дослідження впливу факторів воєнного середовища на репродуктивне здоров'я військових жінок ви обрали саме порушення менструальної функції?
2. Який фактор воєнного стану є, на ваш погляд, найбільш небезпечним для репродуктивного здоров'я жінок?

Висновок щодо дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Вагнер Вікторії Олександрівни на тему: «Шляхи профілактики порушень та реабілітації репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців, що зазнали впливу факторів воєнного середовища», виконана на високому науково-методичному рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів

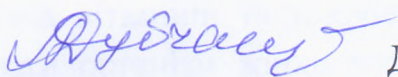
якого вирішує актуальну задачу сучасної гінекології – оптимізація збереження та відновлення репродуктивного здоров'я жінок-військовослужбовців, які зазнали впливу факторів воєнного середовища, що має істотне значення для галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Дисертаційна робота за актуальністю, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44. від 12 січня 2022 р.

Здобувач Вагнер Вікторія Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Рецензент:

Головний науковий співробітник
відділення реабілітації репродуктивної
функції жінок ДУ «ІПАГ ім.
О.М. Лук'янової НАМН України»,
д.м.н., професор

 Дубчак А.Є.

Підпис Дубчак А.Є. засвідчую.

Учений секретар ДУ «ІПАГ ім.
О.М. Лук'янової НАМН України»,
к.м.н.

 Мірошников О.О.